

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาของสถาบันวิทยุจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือ ทฤษฎีการสื่อสารและแบบจำลองของเดวิด เบอร์โล (David K. Berlo) แนวคิดการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อเป็นสื่อในการศึกษาทฤษฎีการสื่อสารและแบบจำลองของเดวิด เบอร์โล

เดวิด เบอร์โล (David K. Berlo) อธิบายกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ว่าเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการคือ แหล่งสาร ผู้เข้ารหัสสาร เนื้อหาข่าวสาร ช่องทาง ผู้ถอดรหัสสาร และผู้รับสาร ในการสื่อสารของมนุษย์จะประกอบด้วยผู้ส่งสาร ซึ่งอาจเป็นบุคคลคนหนึ่งหรือกลุ่มคน ที่มีจุดมุ่งหมายหรือมีเหตุผลในการกระทำการสื่อสาร เมื่อมีผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร มีความคิด มีความต้องการในการสื่อสารและตั้งใจที่จะสื่อสารข้อมูลแล้ว ก็จะต้องนำมาเรียบเรียงเป็นเนื้อหาข่าวสาร การสื่อสารของมนุษย์เนื้อหาข่าวสาร คือ พฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งอาจอยู่ในรูปของคำพูด ตัวอักษร ซึ่งมาจากการถอดความคิดแล้วเรียบเรียงออกมาเป็น รหัสสาร

ถ้าเป็นการสื่อสารมวลชนอย่างสถานีวิทยุกระจายเสียง ผู้ส่งสารจะแยกเป็นแหล่งสาร กับผู้เข้ารหัสสาร แหล่งสารหมายถึง ตัวสถานีที่ดูแลจัดการรายการวิทยุสำหรับออกอากาศ ผู้เข้ารหัสสารหมายถึง ผู้ผลิตรายการหรือผู้จัดรายการวิทยุ ซึ่งเป็นผู้สร้างเนื้อหาข่าวสาร เรียบเรียงเนื้อหาสำหรับผู้ฟัง จากนั้นสถานีวิทยุ จึงดำเนินการจัดส่งสารผ่านช่องทางคือ คลื่นวิทยุ ออกอากาศแพร่กระจายไปยังผู้รับสารหรือผู้ฟัง

หน้าที่ของสื่อมวลชน

ปัจจุบันการใช้สื่อสารมวลชน มีลักษณะแตกต่างกันออกไปแล้วแต่ความเหมาะสมของสังคมและประเทศนั้นๆ ยิ่งประเทศมีการพัฒนามากขึ้นเท่าใด รัฐก็ยิ่งมีความจำเป็นต้องใช้สื่อมวลชนในการให้ข่าวสาร คำแนะนำ การศึกษา ความบันเทิงและอื่นๆ แก่ประชาชน ได้มีผู้กำหนดหน้าที่ของสื่อมวลชนไว้หลายท่าน

วิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schram 1975) กล่าวถึงหน้าที่หลักของการสื่อสารมวลชน ที่มีต่อสังคม 5 ประการคือ

1. หน้าที่ในการเป็นแหล่งให้ข่าวสารเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม .
2. หน้าที่เป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของประชาชน ต่อประเด็นปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆที่มีผลกระทบกระเทือน ต่อประชาชนที่อยู่ในสังคม
3. หน้าที่เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ประชาชน เท่ากับเป็นแหล่งเพิ่มพูนปัญญาอันจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าของตัวเอง และสังคม
4. หน้าที่ในการบันเทิง เพื่อให้ประชาชนได้พักผ่อนทางด้านจิตใจ คลายความตึงเครียด และให้ความสนุกสนาน
5. หน้าที่ให้บริการทางธุรกิจ เพื่อประโยชน์ต่อการค้าขายและเศรษฐกิจของสังคม

รัฐ ลภีรัตนกุล (2526) กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนดังนี้

1. หน้าที่ในการเสนอข่าว ข้อเท็จจริง (Information Function)
2. หน้าที่ในการเสนอความคิดเห็น (Opinion Function)
3. หน้าที่ในการให้ความบันเทิง (Entertainment Function)
4. หน้าที่ในการให้การศึกษา (Education Function)
5. หน้าที่ในการเป็นผู้คอยทวงตัง ผู้ปกครองเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชน (Guardian)
6. หน้าที่ในการเผยแพร่โฆษณา (Publicity and Advertising)
7. หน้าที่ในการให้บริการสาธารณะ (Public Service)

พอสรุปได้ว่าสื่อมวลชนมีหน้าที่อย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. การนำเสนอข่าว (News) เป็นการรายงานเหตุการณ์ หรือสิ่งต่างๆที่ควรแก่การเป็นข่าว ให้บุคคลทั่วไปในสังคม ได้รับรู้ข้อเท็จจริงตามสภาพที่ถูกต้อง เมื่อพิจารณาจำนวนข่าวที่เกิดขึ้นในแต่ละวันแล้ว
2. การเสนอความเห็นหรือการชักจูงใจ (Opinion or Persuasion) เป็นการอธิบายความหมาย หรือการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ หรือสิ่งที่เป็นอยู่นั้นในด้านที่มีใช้เพื่อให้รับรู้เท่านั้น หากยังเป็นความต้องการจะเปลี่ยนแปลงความเชื่อทัศนคติ หรือพฤติกรรมของผู้รับสารด้วย โดยการชักจูงใจให้คล้อยตามหรือพยายามชี้แนะให้ตัดสินใจตาม
3. การให้สาระความรู้หรือการศึกษา (Instruction of Education) เป็นการให้ข่าวสารอย่างหนึ่ง โดยมุ่งเสนอข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ผู้รับสาร เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันด้วยการให้ความรู้ในลักษณะการเรียนการสอน หรือให้สาระความรู้ การให้ศึกษานี้จัดว่าเป็นการถ่ายทอดมรดกทางสังคม เพื่อให้ผู้รับสารมีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติ และแบบแผนการปฏิบัติอันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคม

4. การให้ความบันเทิง (Entertainment) บ่งชี้ว่าสื่อมวลชนในปัจจุบันที่
มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า นอกเหนือจากหน้าที่อื่นๆ แล้วยังมีส่วนต่อ
การเสริมสร้างความบันเทิงด้วย

ประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา

การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา วิจิตร ภักดีรัตน์(2523) แบ่งเป็น
3 ลักษณะ คือ

1. เพื่อการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) เป็นการจ้ดรายการ
วิทยุกระจายเสียง เพื่อเป็นอุปกรณ์การศึกษาในโรงเรียน โดยจัดให้สัมพันธ์สอดคล้องกับหลักสูตร
วิธีการสอน จัดเป็นบริการการศึกษาที่ส่งถึงผู้ใช้ คือ ตัวครูและนักเรียน

2. เพื่อศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non Formal Education)เป็นการจัด
รายการวิทยุสำหรับผู้ฟังที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ให้การศึกษาทั้งที่เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาใน
ระบบและการศึกษาแบบกลุ่มเฉพาะ

3. เพื่อการศึกษาประชาชน (Informal Education) เป็นการจ้ดรายการวิทยุ
ที่มุ่งให้ความรู้ทั่วไป ให้คำแนะนำและกระตุ้นให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ

นอกจากนี้ เอื้อจิต วิโรจน์ ไตรรัตน์(2531) เรียกเป็นการศึกษาอย่างไม่เป็น
ทางการ หรือ แบบธรรมชาติวิสัย (Informal Education) และให้ความหมายของการศึกษา
อย่างไม่เป็นทางการว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคล ได้รับทัศนคติค่านิยม ทักษะ ความรู้ จาก

การดำเนินชีวิต นับตั้งแต่เกิดมาและเป็นสมาชิกของสังคม การเรียนรู้ที่บุคคลได้รับจากครอบครัว ชุมชนสังคม สถานศึกษา หรือสื่อสารมวลชน เป็นกระบวนการเรียนรู้ทั่วไปที่ไม่ได้มีการ จัดระบบหรือจัดการใดๆ แต่เป็นการเรียนรู้ที่บุคคลนั้นได้รับตลอดช่วงชีวิต

การใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาประชาชน

การใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาประชาชนเป็นการเสนอรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาแบบโพรยหว่าน (Open Broadcast) ลักษณะการจัดรายการและการนำเสนอ มักเป็นการให้ข่าวสาร ความรู้ ที่มีเนื้อหาและรูปแบบรายการเหมาะกับคนฟังแต่ละกลุ่มไป เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ (2531) อธิบายลักษณะของรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาประชาชน ควรทำให้ผู้ฟังมีความพอใจไม่ก่อให้เกิดความเครียดในการฟัง เป็นเรื่องของการ ผ่อนคลาย หย่อนอารมณ์ เนื้อหาของรายการก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ประสบการณ์ใหม่ที่เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ให้บุคคลระแวดระวังภัยและเตรียมตัวพร้อมในสถานการณ์ต่างๆ

ในการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา แบบโพรยหว่าน (Open Broadcast) มี ข้อควรคำนึงถึง คือ

- 1) กลุ่มผู้ฟัง ผู้จัดและผู้ผลิตรายการต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมายหลักให้ชัดเจนซึ่งจะ ช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์รายการ เนื้อหารายการ วิธีการนำเสนอ และกำหนดความยาว ของรายการได้
- 2) วัตถุประสงค์ของรายการ จะสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายหลัก การกำหนด วัตถุประสงค์รายการวิทยุแบบโพรยหว่าน อาจมีหลัก คือ 1. ในสิ่งที่ผู้ฟังอยากรู้ สิ่งที่ผู้ฟังไม่รู้แต่ ควรรู้ สิ่งที่ผู้ฟังอาจรู้อยู่แล้วแต่เพิ่มเติมเพื่อให้รู้มากขึ้น

- 3) เนื้อหาของรายการ จะต้องเป็นเนื้อหาที่ชัดเจน ไม่สับสน ไม่คลุมเครือ ถ้าเป็นเรื่องปัญหา เนื้อหาของรายการควรชี้ให้เห็นเหตุและผลของปัญหา การแก้ไขปัญหาในการกำหนดเนื้อหาของรายการวิทยุ ต้องคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อคนฟัง เนื้อหาควรหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ในเรื่องความเชื่อ ศาสนา ธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น
- 4) วิธีการนำเสนอรายการ การหารูปแบบในการนำเสนอรายการต้องคำนึงถึงกลุ่มผู้ฟัง วัตถุประสงค์และเนื้อหาของรายการ ตลอดจนแหล่งข้อมูลสำหรับรายการ
- 5) ความถี่ในการออกอากาศ และความยาวของรายการ รายการวิทยุเพื่อการศึกษาแบบไปรษณีย์ที่ประสบความสำเร็จ มักเป็นรายการที่มีความถี่ในการนำเสนอที่ทำให้ผู้ฟังติดตามฟังจนเป็นกิจวัตรอย่างหนึ่งของชีวิต เช่น เสนอทุกวัน หรือทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ หรือทุกวันเสาร์ หรือทุกวันอาทิตย์ ส่วนเรื่องความยาวของรายการ ถ้าเป็นประเภทสาระบันเทิง มักจะมีความยาว 30 นาที ส่วนรายการบรรยาย และบทความ จะมีความยาวระหว่าง 5 - 10 นาที
- 6) การโฆษณา ประชาสัมพันธ์รายการ เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับรายการวิทยุเพื่อการศึกษาประชาชน ทั้งนี้กลุ่มผู้ฟังเป้าหมายจะรู้ว่ามีการวิทยุเพื่อตน ก็ต่อเมื่อได้ยื่นการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์รายการนั้นๆ เช่น จัดทำเป็นสปอต (Spot) ประชาสัมพันธ์ออกอากาศ จัดพิมพ์เอกสารของสถานีฯ หรือ ลงข้อความทางหนังสือพิมพ์ เป็นต้น
- 7) การสร้างความสัมพันธ์และการติดต่อกับผู้ฟัง ธรรมชาติของสื่อวิทยุกระจายเสียงคือการสื่อสารระบบทางเดียว (one-way communication) เทคนิคการทำให้เกิดการสื่อสารระบบสองทาง (two-way communication) จึงเป็นอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งอาจสร้างความสนใจและความผูกพันในรายการแก่ผู้ฟังได้ เช่น การให้ผู้ฟังถามปัญหาข้อข้องใจ แล้วตอบในรายการโดยการใช้อีเมลที่ผู้ดำเนินรายการ หรือวิทยากรสามารถตอบปัญหานั้นได้ทันที
- 8) การสร้างสื่อสนับสนุน จะเป็นกิจกรรมเร่งความสนใจ และการตอบสนอง (Feed-Backs) รายการบางรายการจำเป็นต้องมีสื่อสนับสนุนสำหรับรายการ โดยเฉพาะสิ่งพิมพ์ เช่น รายการสอนภาษา

9) การศึกษาริวิจัยผู้ฟังและการประเมินรายการ (Audience Research and Programme Evaluation) การเสนอรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาประชาชนหรือการให้การศึกษาแบบโปรยหว่านนี้ หากเป็นการกระจายเสียงในพื้นที่เล็ก มีจำนวนผู้ฟังไม่มากก็สามารถศึกษาธรรมชาติของผู้ฟังได้ง่าย แต่ถ้าเป็นการออกอากาศกระจายสู่ผู้ฟังจำนวนมาก ต้องมีการศึกษาริวิจัย และประเมินผลอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดความถูกต้องชัดเจนมากที่สุด

วิธีการนำเสนอรายการวิทยุ

การเลือกรูปแบบการนำเสนอรายการวิทยุต้องคำนึงถึงกลุ่มผู้ฟัง วัตถุประสงค์ และเนื้อหาของรายการ ตลอดจนแหล่งข้อมูลสำหรับรายการ รูปแบบของรายการอาจแบ่งได้ 4 รูปแบบ คือ

1. รายการพูดคุย (Talk Programme) เป็นวิธีเสนอรายการประเภทหนึ่งมุ่งให้ผู้ฟังได้รตรรจจากการฟัง อาจจะเป็นการคุยกับผู้ฟังโดยตรง หรือคุยกับผู้ฟังทางอ้อม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ร่วมพูดคุยแต่ละครั้ง รายการพูดคุยอาจแบ่งย่อยได้ 4 ประเภท คือ

- 1.1 รายการพูดคุยกับผู้ฟังโดยตรง (The Straight Talk) เป็นวิธีการเสนอเนื้อหาที่พูดกับผู้ฟังโดยตรงไปตรงมา รายการรูปแบบนี้สามารถยึดหยุ่นข้อความต่างๆได้ง่าย ส่วนลีลาการพูด น้ำเสียง และสำนวนการพูดจะเป็น ลักษณะเฉพาะตัวของผู้พูด

- 1.2 รายการสัมภาษณ์ (The Interview) เป็นรายการพูดคุยกับผู้ฟังทางอ้อม แต่ผู้ฟังจะได้รับประโยชน์ จากการสัมภาษณ์นั้น

- 1.3 รายการสนทนา (The Conversation) จัดว่าเป็นรายการลักษณะเดียวกับรายการสัมภาษณ์ การเตรียมการและการออกอากาศคล้ายคลึงกับวิธีการของรายการสัมภาษณ์ แต่ผู้สัมภาษณ์ไม่ใช่ผู้ตั้งคำถามฝ่ายเดียว หากเป็นผู้ร่วมออกความคิดเห็น และทำหน้าที่ถามตอบไปพร้อมๆ กับผู้ร่วมรายการด้วย สิ่งที่แตกต่างกันจากรายการสัมภาษณ์คือ ตัวผู้ดำเนินรายการต้องเตรียมตัวเกี่ยวกับการสนทนาในประเด็นต่างๆ อย่างมากไม่ว่าจะเป็นข้อเท็จจริง ความคิดเชิงสร้างสรรค์ และที่สำคัญผู้ดำเนินรายการต้องรู้จักบ่อนคำถาม เพื่อชวนให้ผู้ฟังติดตาม
- 1.4 รายการอภิปราย (Panel Discussion) เป็นรายการพูดคุยกับผู้ฟังทางอ้อม ผู้ฟังจะได้รับความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมอภิปรายในประเด็นต่างๆ กัน
2. รายการสารคดี (Feature Programme) เป็นรายการซึ่งมีวิธีนำเสนอรายการโดยมีเนื้อหาเพียงเรื่องเดียว ตั้งแต่เริ่มจนจบรายการ ในรายการสารคดีนี้ อาจมีรูปแบบรายการหลากหลาย คืออาจมีการบรรยาย การสัมภาษณ์ หรือการอภิปราย รวมอยู่ด้วยกันได้ ความแตกต่างระหว่างรายการสารคดีกับรายการนิตยสารพิจารณาถึงการที่ รายการสารคดีมุ่งเน้นเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง ต่างจากรายการนิตยสารที่เสนอเรื่องราวอย่างผิวเผิน แม้จะมีการนำเสนอเรื่องหลายๆ เรื่อง แต่รายการนิตยสารมิได้ลงรายละเอียดลึก เท่ากับรายการสารคดี ประเภทของรายการสารคดี แบ่งตามเนื้อหาได้ 5 ประเภทคือ
- 2.1 สารคดีทั่วไป (General Feature) เนื้อหาจะเป็นเรื่องทั่วไป ไม่จำเพาะเจาะจง

2.2 สารคดีเนื่องในโอกาสพิเศษ (Special Occasion Feature)

เนื้อหา มักเกี่ยวข้องกับงานเทศกาลพิเศษ หรือเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ

2.3 สารคดีเชิงวีเคราะห์ (The Documentary) เนื้อหาจะเป็นเรื่อง

เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์หรือ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่เผชิญกับ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.4 สารคดีเชิงข่าว (News Documentary) เนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับ

ข่าวที่เกิดขึ้นแล้ว และเป็นการสืบหาสาเหตุ เรื่องราวความเป็นมา อย่างละเอียด

2.5 รายการสารคดีท่องเที่ยว (Touring Feature) เนื้อหาเป็นเรื่อง

การเดินทางท่องเที่ยว ได้พบเห็นสิ่งต่างๆ หรือการเตรียมตัวก่อน เดินทาง เป็นต้น

3. รายการละคร (Radio Drama) หมายถึง รายการวิทยุที่นำเสนอในรูปแบบ

ละครพูดที่มีเนื้อหาและการแสดง มีความสมจริงคล้ายกับเป็นการจำลอง เหตุการณ์ขึ้นมา

4. รายการนิตยสาร (Magazine Programme) เป็นรายการที่มีเนื้อหาหลาย

เรื่อง มีวิธีการเสนอรายการหลายแบบ จะเป็นละคร อภิปรายหรือสัมภาษณ์ รวมอยู่ในรายการเดียวกันโดยมีแกนกลาง (Theme) ของรายการอยู่หนึ่งอัน

เพื่อเป็นตัว เชื่อมโยง เนื้อหาที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของรายการ เปรียบ ได้กับการจัดทำนิตยสารสำหรับพิมพ์เป็นเล่ม หลักการจัดทำนิตยสารพูดทาง

วิทยุกระจายเสียงก็มีหลักอย่างเดียวกัน คือในนิตยสารฉบับหนึ่งมีหลายเรื่อง มีคนเขียน หรือคนพูด และมีผู้ทำหน้าที่บรรณาธิการ หรืออำนวยการเช่นกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สันหัตถ์ ภบาลสุข (2512) วิเคราะห์การฟังวิทยุ การชมโทรทัศน์การชมภาพยนตร์ การอ่านนิตยสาร และหนังสือพิมพ์รายวันของนักเรียนฝึกหัดครูจังหวัดพระนครและธนบุรี พบว่า นักศึกษาร้อยละ 97.05 ใช้วิทยุเป็นแหล่งความรู้ในการศึกษา รายการที่มีความสำคัญในด้านการศึกษา ได้แก่ ข่าวประจำวัน และสรุปข่าวในรอบสัปดาห์ รองลงมา เป็นบทความ และสารคดี รายการที่ให้ประโยชน์ในการศึกษา คือละครวิทยุ รายการวิทยุให้ประโยชน์ด้านการศึกษานานกลาง

ไพพร เล็กอุทัย (2513) สํารวจรายการศึกษาทางวิทยุกระจายเสียงในจังหวัดพระนคร พบว่า สถานีวิทยุศึกษาจัดรายการการศึกษามากกว่ารายการทั่วไป ครูฟังวิทยุกระจายเสียงทุกวันในช่วง 05.00 น. ถึง 07.00 น. และชอบฟังข่าวมากที่สุด นอกจากนี้ ครูยังมีความเห็นว่าควรเพิ่มรายการทางการศึกษาให้มากขึ้น ส่วนนักเรียนฟังวิทยุกระจายเสียงในช่วงเวลา 17.00 น. ถึง 21.00 น. ในวันจันทร์ถึงวันศุกร์ นักเรียนสนใจรายการข่าว และสารคดีปานกลาง และมีความคิดเห็นว่า รายการข่าวและสารคดีให้ประโยชน์มากพอสมควร

จุธาทิพย์ บุญทรศนี (2516) ทำการวิจัยเรื่อง ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาประชาชน ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อศึกษาความสนใจของผู้ฟังในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการฟังรายการวิทยุกระจายเสียงของสถานีวิทยุศึกษา ผลการวิจัยพบว่าผู้ฟังส่วนใหญ่สนใจรายการสารคดี บทความเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญๆ วิเคราะห์ข่าวและรายการถ่ายทอดเสียงเหตุการณ์สำคัญ สาเหตุที่ผู้ฟังไม่ได้ฟังรายการเพื่อการศึกษาประชาชน เพราะต้องทำงานอื่นหรือฟังสถานีอื่นในช่วงเวลานั้น

นิคม ศรีนุเคราะห์ (2518) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับการศึกษาของประชาชนในภาคเหนือ ผลพบว่า ประชาชนเลือกฟังรายการโดยหมุนคลื่นหาสถานีไปเรื่อยๆ นอกจากรายการที่ฟังติดต่อกันมา ประชาชนชอบฟังข่าวในประเทศมากที่สุด รองลงมา เป็นความรู้และสารคดี ส่วนรายการบันเทิงนิยมฟังเพลงลูกทุ่ง สำหรับรายการสารคดีนั้น นิยมฟังรายการทางการเมือง รองลงมาคือ รายการเกี่ยวกับสุขภาพและรายการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า การฟังวิทยุนั้นได้รับความรู้ ความบันเทิง ทำให้เป็นคนหันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง ทั้งได้รับคติธรรมและข้อคิดต่างๆ ประชาชนต้องการรายการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการกสิกรรมและเลี้ยงสัตว์ เกี่ยวกับการจัดรายการประชาชนมีความเห็นว่าการมีการปรับปรุงเนื้อหา เวลา การพูดของโฆษก ความยาวของรายการควรอยู่ระหว่าง 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง ปัญหาในการฟัง คือ มีคลื่นรบกวนมาก และรายการที่น่าสนใจไม่ตรงกับเวลาว่าง ประชาชนต้องการฟังรายการในรูปแบบการตอบปัญหามากกว่าแบบอื่น ประชาชนเลือกฟังรายการที่มีประโยชน์ เพื่อช่วยให้มีความรู้รอบตัวกว้างขวาง และเป็นความรู้ที่ทันสมัย

ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ ร่วมกับแผนกวิชาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำการสำรวจผู้ฟังและผลการรับฟังของสถานีวิทยุจุฬาฯ เมื่อปี พ.ศ. 2520 พบว่า ผู้ฟังสถานีวิทยุจุฬาฯ มีอายุค่อนข้างมาก มีการศึกษาในระดับสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง รายการเพลงคลาสสิกเป็นรายการเดียวที่มีผู้ฟังค่อนข้างมาก รายการอื่นๆ จะมีผู้ฟังเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพียงร้อยละ 6 ของประชาชนที่จดจำชื่อของสถานีวิทยุจุฬาฯ ได้ และร้อยละ 1 ฟังวิทยุจุฬาฯ เป็นประจำ แต่ไม่มีผู้ใดขอรับวิทยุจุฬาฯ เลย

ต่อมาปี พ.ศ. 2521 ศูนย์วิจัยนิเทศศาสตร์ ได้สำรวจผู้ฟังและผลการรับฟังสถานีวิทยุจุฬาฯ ครั้งที่ 2 ซึ่งครั้งนี้พบว่า ผู้ฟังส่วนใหญ่ฟังเฉพาะเวลากลางคืน มีผู้ฟังในช่วงทดลองปรับปรุงรายการเพิ่มขึ้น แต่ความแพร่หลายและความนิยมยังมีไม่มากเท่าที่ควร สาเหตุที่ทำให้อัตราการฟังวิทยุจุฬาฯ อยู่ในระดับต่ำ เพราะขาดความหลากหลายของรายการที่ดีและมีคุณภาพ

เช่นเดียวกับการสำรวจครั้งแรกปี พ.ศ.2520 ที่พบว่า รายการเพลงคลาสสิก เป็นรายการที่มีผู้นิยมฟังมากที่สุด ผู้ฟังวิทยุจุฬาฯ มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมชั้นสูงมากกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น

วีระพันธ์ สวัสดิ์ (2521) วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของรายการวิทยุในโครงการการศึกษาออกโรงเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ประจำภาคใต้ ปรากฏว่า นักศึกษาที่นิยมฟังรายการ วณ. มุ่งหวังที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรประจำวัน นักศึกษาต้องการเปลี่ยนแปลงเวลาที่ออกอากาศในช่วงเช้า และค่า เพื่อไม่ให้ตรงกับเวลาทำงาน นักศึกษามีความเห็นว่าคุณมีผู้เรียนกับรายการวิทยุมีความสัมพันธ์กันมากที่สุด การฟังรายการวิทยุให้ความรู้มากกว่าการอ่านคู่มือเพียงอย่างเดียว นักศึกษาชอบรายการที่มุ่งเสริมความรู้ และประสบการณ์มากกว่ารายการวิทยุที่ให้เนื้อหาโดยตรง รูปแบบที่ต้องการคือ โต้ตอบ สัมภาษณ์ และบรรยาย

สมโภช รอดบุญ (2522) วิจัยเรื่อง ความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงทางการศึกษาสำหรับโครงการศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ประชาชนต้องการรายการความรู้ทางวิชาชีพมาก ส่วนรายการทางวิชาการต้องการรายการการศึกษาทั่วไป และสังคมวิทยาเบื้องต้น สำหรับรายการสารคดีและความรู้ทั่วไป ต้องการรายการสุขภาพและอนามัย รายการส่งเสริมอาชีพต่างๆ รายการแนะนำกฎหมายสำหรับประชาชน สำหรับความยาวของรายการควรมีเวลานำเสนอประมาณ 30 นาที ในวันเสาร์ และวันอาทิตย์ช่วงเวลา 18.00 น. ถึง 20.00 น. แนวทางในการจัดทำรายการต่างๆ นั้น ควรจะทราบพื้นความรู้ของผู้เรียน มีเพลงประกอบที่น่าฟัง มีรูปแบบและเทคนิคการเสนอแบบต่างๆ ผู้อ่านมีน้ำเสียงดี แต่ละรายการควรมีเพลงคั่น 5 นาที ถึง 10 นาที และรายการควรจบเป็นตอนๆ จากง่ายไปหายาก

สัมโพธิ์ เทียนทอง (2525) วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้ฟังวิทยุในเขตภาคกลาง เกี่ยวกับรายการกระจายเสียงของสถานีวิทยุศึกษา พบว่า รายการวิทยุกระจายเสียงของสถานีวิทยุศึกษา ได้รับความสนใจจากผู้ฟังในเขตจังหวัดภาคกลางอย่างกว้างขวาง รายการประเภทที่สอดคล้องกับความรู้ และเนื้อหาอันจะช่วยให้ผู้ฟังเพลิดเพลินไปด้วยนั้น จะได้รับความนิยมเป็นอย่างยิ่ง ทั้งยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และบอกเล่า ไปยังผู้อื่นได้อีกด้วย

วีระ ศรีขาว (2526) ศึกษาเรื่อง ความต้องการรายการวิทยุ เพื่อการศึกษาทางวิทยุและ ไปรษณีย์ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นว่ารายการวิทยุมีประโยชน์ในการเรียนมาก สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ควรออกอากาศตั้งแต่ 18.00 น. ถึง 21.00 ทุกวัน ความยาวรายการละ 30 นาที และต้องการให้ออกรายการละ 2 ครั้ง ผู้เรียนต้องการรายการที่มีเนื้อหาเสริมความรู้ในบทเรียน มีการสอดแทรกคติธรรมและความคิดเข้าไปในรายการด้วย รูปแบบรายการวิทยุที่ต้องการคือ บรรยายอภิปราย ละคร สารคดี สนทนาโต้ตอบ คู่กับผู้ฟัง และตอบปัญหา สำหรับปัญหาของผู้เรียน คือ เวลาออกอากาศตรงกับเวลาทำงาน จึงไม่สามารถฟังได้ทุกครั้ง

อรมนิ ดิษฐพันธุ์ (2529) วิเคราะห์รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาของสถานีวิทยุกระจายเสียงจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า เนื้อหาของรายการวิทยุเพื่อการศึกษาของสถานีวิทยุจุฬาฯ ยังไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้ฟัง เพราะรายการส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ขณะที่กลุ่มผู้ฟังส่วนใหญ่ต้องการรายการสอนภาษาต่างประเทศ ในส่วนรูปแบบรายการผู้ฟังส่วนใหญ่ชอบรูปแบบและเทคนิค การนำเสนอที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นแบบบรรยายและจบเป็นตอนๆในแต่ละครั้ง และต้องการให้มีการย่อข้อความที่สำคัญ มีการแจ้งให้ทราบถึง เนื้อหาที่จะ เสนอในครั้งต่อไป และมีเอกสารประกอบรายการ นอกจากนี้ ผู้ฟังมีความเห็นว่าสามารถใช้ภาษาต่างประเทศและศัพท์ทางวิชาการในรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาได้

จาระไน แกสโกศล (2537) ทำการสำรวจผลการรับฟังรายการสถานีวิทยุจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อประเมินผลการส่งกระจายเสียงของสถานีวิทยุจุฬาฯ จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างชอบรายการเพลงไทยสากลและรายการข่าว มากที่สุด รองลงมาเป็นรายการเพลงลูกทุ่งและเพลงสากล เมื่อถามถึงสิ่งที่ต้องการให้มีในรายการวิทยุ พบว่า ต้องการให้มีเพลงมากขึ้น มีข่าว ต้องการรายการความรู้ ต้องการสาระมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความมุ่งหวังต่อสถานีวิทยุจุฬาฯ คือ ต้องการให้เป็นสถานีคุณภาพ ต้องการให้เป็นสถานีคุณภาพและบันเทิงรวมกัน ต้องการให้จัดรายการที่ให้ความรู้ดีกว่าสถานีวิทยุอื่นๆ ให้ความรู้ด้านการศึกษา ให้ข่าวสารคดี และแนวการศึกษา ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องในมหาวิทยาลัย เป็นต้น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเป็นได้ว่า ผู้ฟังใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นแหล่งความรู้ในการศึกษา ติดตามความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม ผู้ฟังสนใจฟังข่าวสารสารคดี ความรู้ที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนรูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียงที่ต้องการ ได้แก่ การบรรยาย การอภิปราย ละคร สารคดี สนทนาโต้ตอบ เป็นต้น

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย